

Research Article

THE SCENARIO OF CURRICULUM THAI CLASSICAL DANCE EDUCATION OF THAILAND

อนาคตภาพหลักสูตรนาฏศิลป์ไทยศึกษาประเทศไทย

Received: March 30, 2023

Revised: June 15, 2023

Accepted: June 26, 2023

Piangpan Sabpasri^{1*} Rawiwan Wanwichai² and Piyawadee Makpa³
เพียงแพน สรรพศรี^{1*} ระวีวรรณ วรรณวิไชย² และปิยวดี มากพา³

^{1,2,3}Faculty of Fine Arts, Srinakharinwirot University, Bangkok 10110, Thailand

^{1,2,3}คณะศิลปกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

*Corresponding Author, E-mail: Piangpan.ps@gmail.com

Abstract

The purpose of this research article was to analyze the future prospects of the Thai fine arts curriculum in the next 10 years (B.E. 2565–2575). A futures research approach was employed, utilizing the EFR technique. Data was collected through document analysis and semi-structured interviews conducted with various sample groups, including 1 ministry-level executive, 13 deans and directors, 13 fine arts education professors, 13 students enrolled in the fine arts curriculum, 13 alumni, and 4 graduate users. The research findings indicate that the educational components in each aspect have the following landscape: 1) In the teaching aspect, there was readiness in terms of qualified personnel who had graduated in the relevant field and received continuous support for capacity development. However, the teaching workforce may be constrained by a declining trend in student enrollment. Teachers may become part of the driving force in university economic development, where research missions could become a primary workload burden. In the student aspect, future students were expected to possess high learning skills due to growing up in the era of technology and rapidity and exhibiting bold thinking and expression. However, it was found that the newer generation of children showed decreased interest in Thai fine arts subjects. 3) In terms of content, it underwent changes according to the era, and technology played a significant role in driving learning. 4) Regarding the context, higher education institutions might face economic conditions that impact the overall curriculum, including the fine arts curriculum. Additionally, policies from the ministry could be another interesting factor in the future development of the Fine Arts curriculum, such as the implementation of a sandbox curriculum approach.

Keywords: Scenario, Curriculum, Thai Classical Dance Education, Thailand

บทคัดย่อ

บทความวิจัยเรื่องนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อวิเคราะห์อนาคตภาพหลักสูตรนาฏศิลป์ไทยศึกษาในอีก 10 ปีข้างหน้า (2565-2575) ทำการศึกษาวิจัยเชิงอนาคตโดยใช้เทคนิค EFR เก็บข้อมูลโดยการวิเคราะห์เอกสารและใช้แบบสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้างในการสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ ผู้บริหารระดับกระทรวง 1 ท่าน คณบดี/ผู้อำนวยการระดับคณะ 13 ท่าน อาจารย์นาฏศิลป์ศึกษา 13 ท่าน ผู้เรียนในหลักสูตรนาฏศิลป์ศึกษา 13 ท่าน ศิษย์เก่า 13 ท่าน และผู้ใช้บัณฑิต 4 ท่าน ผลการวิจัยพบว่า องค์ประกอบทางการศึกษาในแต่ละด้านมีฉากทัศน์ ดังนี้ 1) ด้านผู้สอน จะมีความพร้อมด้านกำลังคนที่จบตรงสายและได้รับการสนับสนุนให้พัฒนาศักยภาพอย่างต่อเนื่อง แต่อาจถูกจำกัดอัตรากำลังคนอันเนื่องมาจากแนวโน้มการลดลงของผู้เรียน ผู้สอนอาจเปลี่ยนสภาพเป็นส่วนหนึ่งในการขับเคลื่อนเศรษฐกิจมหาวิทยาลัยซึ่งพันธกิจด้านวิจัยอาจกลายเป็นภาระงานหลัก 2) ด้านผู้เรียน ผู้เรียนในอนาคตจะมีทักษะการเรียนรู้ที่สูงด้วยการเติบโตมาในยุคแห่งเทคโนโลยีและความรวดเร็วมีความกล้าคิด กล้าแสดงออก และอาจมีผู้เรียนหลายช่วงวัย อย่างไรก็ตาม พบว่า เด็กรุ่นใหม่ให้ความสนใจในรายวิชานาฏศิลป์ลดลง 3) ด้านเนื้อหา เปลี่ยนแปลงไปตามยุคสมัยและเทคโนโลยีมีบทบาทสำคัญในการขับเคลื่อนการเรียนรู้ และ 4) ด้านบริบทสถาบันอุดมศึกษาอาจเผชิญกับภาวะเศรษฐกิจซึ่งส่งผลกระทบต่อหลักสูตรรวมถึงหลักสูตรนาฏศิลป์ศึกษาเช่นกัน และมีนโยบายจากกระทรวงที่อาจเป็นอีกความเปลี่ยนแปลงที่น่าสนใจของการพัฒนาหลักสูตรนาฏศิลป์ศึกษาในอนาคต เช่น การทำหลักสูตรแกนด้อยก

คำสำคัญ: อนาคตภาพ หลักสูตร นาฏศิลป์ไทยศึกษา ประเทศไทย

บทนำ (Introduction)

ศาสตร์การศึกษาด้าน “นาฏศิลป์ไทยศึกษา” (Thai Classical Dance Education) เป็นศาสตร์ที่ว่าด้วยการจัดการศึกษานาฏศิลป์ไทยทั้งเชิงทฤษฎี และปฏิบัติให้แก่ผู้เรียนโดยผ่านการจัดการเรียนการสอนทั้งในรูปแบบการศึกษาในระบบ (Formal Education) การศึกษานอกระบบ (Non-Formal Education) และการศึกษาตามอัธยาศัย (Informal Education) ไปจนถึงการเตรียมความพร้อมให้กับบุคลากรทางการศึกษาที่จะเป็นครู และนักวิชาการด้านนาฏศิลป์ไทย โดยนิยามนี้ผู้วิจัยได้พิจารณาโดยเทียบเคียงจากแนวคิดทางดนตรีศึกษาของนฤทธิ์ สุทธจิตต์ (Suttachitt, 2012) โดยแต่เดิมนั้นยุคสมัยของการถ่ายทอดองค์ความรู้ของคนไทยนั้นได้ดำเนินไปในรูปแบบมุขปาฐะผ่านระบบบ้าน วัด วัง (Amatayakul, 1986) ตั้งแต่สมัยกรุงสุโขทัย กรุงศรีอยุธยา กรุงธนบุรี และกรุงรัตนโกสินทร์ ซึ่งปัจจัยสำคัญในการขับเคลื่อนและผลักดันให้องค์ความรู้ด้านนาฏศิลป์ไทยดำรงอยู่ในทุกยุคสมัยล้วนประกอบไปด้วยองค์ประกอบทางการศึกษา ได้แก่ ผู้สอน (T) ผู้เรียน (S) เนื้อหา (C) และการเรียนการสอน (X) (Suttachitt, 2012) จวบจนประเทศมีการเปลี่ยนแปลงและพัฒนาอย่างต่อเนื่องในทุกด้านไม่ว่าจะเป็นด้านโครงสร้างการบริหารประเทศ ด้านกฎหมาย ด้านเทคโนโลยี ด้านเศรษฐกิจ รวมไปถึงด้านการศึกษาในมิติของการศึกษานาฏศิลป์ก็เริ่มมีทิศทางและมีความเป็นระบบมากขึ้นเช่นกัน

เมื่อมีการปฏิรูปการศึกษาเกิดขึ้น นาฏศิลป์ไทยเป็นหนึ่งในรายวิชาที่ปรากฏในหลักสูตรการศึกษาและมีการเรียบเรียงเนื้อหา พัฒนาแบบเรียนเพื่อใช้ในการเรียนการสอนสำหรับสถานศึกษาตั้งแต่ระดับการศึกษาขั้นพื้นฐานอันเป็นการปูพื้นฐานและสร้างเสริมบุคลิกภาพให้กับผู้เรียนในช่วงวัยเจริญเติบโต (Ministry of Education, 2008) ไปจนถึงระดับอุดมศึกษาที่มุ่งเน้นผลิตบุคลากรด้านการศึกษาโดยตรง ซึ่งกลไกของการขับเคลื่อนและผลักดันให้วิชานาฏศิลป์ไทยมีพื้นที่และดำรงอยู่ในวงการศึกษทั้งสายวิชาชีพ และสายวิชาการ ล้วนประกอบไปด้วยองค์ประกอบทางการศึกษาที่กล่าวมาข้างต้น ซึ่งถูกพัฒนาตามหลักการของการสร้างหลักสูตรที่มีจุดมุ่งหมายในการผลิตผู้เรียนอย่างมีทิศทาง และรองรับความต้องการของบริบททางสังคม อนึ่งด้วยสถานการณ์โลกในปัจจุบันที่มีความผันผวนและเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วไม่ว่าจะด้านโครงสร้างประชากรที่อัตราการเกิดของ

ประชากรลดลงและสำหรับประเทศไทยปัจจุบันได้เข้าสู่สังคมผู้สูงอายุ (Ageing Society) (Sabpasri et al., 2020) ด้านเศรษฐกิจที่คนไทยมีอัตราการความยากจนเพิ่มขึ้นจากการตกงาน รายได้ลดลง ส่วนด้านการศึกษาที่ปัจจุบันเทคโนโลยีเข้ามามีบทบาทสำคัญในยุค Double Disruption ส่งผลให้เกิดแพลตฟอร์มการศึกษาใหม่ๆ เกิดขึ้น บุคลากรทางการศึกษาต้องเร่งปรับตัวเพื่อดำเนินการเรียนรู้อย่างต่อเนื่องตามบริบทที่เปลี่ยนไปตามสังคม (Kachinthorn, 2020) อีกทั้งสถานการณ์ที่เกิดขึ้นในระยะเวลาไม่กี่ปีมานี้ที่ทั่วโลกกำลังเผชิญกับการแพร่ระบาดของเชื้อไวรัสโควิด 19 ส่งผลกระทบต่อการเปลี่ยนแปลงรูปแบบการจัดการเรียนการสอนทุกระดับ การศึกษาอย่างฉับพลัน ซึ่งนาฏศิลป์ไทยเป็นหนึ่งในศาสตร์สาขาที่อยู่ท่ามกลางปรากฏการณ์การเปลี่ยนแปลงทางการศึกษา ในครั้งนี้ด้วยเช่นกัน การเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วในทุกประเด็นที่กล่าวมาส่งผลให้หลายสถาบันการศึกษารวมถึงบางหลักสูตรของอุดมศึกษาทยอยปิดตัวลงเนื่องปรับตัวไม่ทันตามกระแสโลกาภิวัตน์ และไม่ตอบสนองต่อความต้องการของสังคม สถาบันอุดมศึกษาในอนาคตมีแนวโน้มจะเผชิญกับมรสุมรอบด้าน ทั้งด้านการก้าวเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุ ด้านอัตราค่าจ้างคน ด้านการเข้าสู่ยุคดิจิทัล ดังนั้น หากมหาวิทยาลัยในประเทศไทยต้องการจะอยู่รอดจำเป็นต้องเร่งศึกษาและรับมืออย่างถูกทิศทาง ซึ่งสำหรับประเด็นนี้ผู้วิจัยได้ทำการสัมภาษณ์คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย อดีตผู้อำนวยการบัณฑิตงานด้านวิชาการมาตรฐานหลักสูตรและนวัตกรรมหลักสูตร จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย และอนุกรรมการมาตรฐานหลักสูตรอุดมศึกษา กระทรวงการอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม ถึงประเด็นของแนวโน้มหลักสูตรระดับอุดมศึกษาของประเทศไทย ได้กล่าวถึงวิกฤติอุดมศึกษาไทยว่า

“จากประสบการณ์ที่ทำการตรวจประเมินคุณภาพหลักสูตรหลายสถาบันระดับอุดมศึกษาที่ผ่านมาในช่วงระยะเวลากว่า 5 ปี พบว่า หลายหลักสูตรของสถาบันอุดมศึกษาได้ทยอยปิดตัวลงอย่างต่อเนื่อง และจะรุนแรงขึ้นในระยะเวลาอันใกล้นี้ สำหรับบางหลักสูตรที่ยังคงเปิดอยู่หากยังคงใช้รูปแบบเดิมไม่ปรับเปลี่ยนให้เท่าทันต่อความเปลี่ยนแปลงของเทรนด์โลกและประเทศก็มีโอกาสที่จะปิดตัวลงเช่นกันซึ่งสถานการณ์นี้น่าเป็นห่วงมากสำหรับอนาคตการศึกษาของประเทศไทย”

(Chuppunnarat, Interview, 20 March 2021)

จากสถานการณ์ดังกล่าวทำให้ผู้วิจัยตระหนักถึงการดำรงอยู่ของหลักสูตรนาฏศิลป์ไทยศึกษาว่าในอนาคตจะมีทิศทางเป็นเช่นไรเพราะหากหลักสูตรการผลิตครูนาฏศิลป์ในระดับอุดมศึกษาซึ่งเป็นการจัดการศึกษาที่มุ่งเน้นการสร้างปัญญาชนให้แก่ประเทศ ประสบปัญหาหรือเกิดการชะงักลงจะส่งผลกระทบต่อเนื่องไปยังการศึกษาในระดับการศึกษาขั้นพื้นฐานทันที ทั้งนี้จากการสืบค้นข้อมูลพบว่าปัจจุบันมีหลายศาสตร์สาขาที่ตื่นตัวกับความเปลี่ยนแปลงและเตรียมการรับมือกับอนาคตโดยปัจจุบันหน่วยงานทั้งภาครัฐและเอกชนให้ความสำคัญกับการทำนายอนาคตเป็นอย่างมาก รวมถึงสถาบันระดับอุดมศึกษาเช่นกันที่ผลักดันและสนับสนุนงานวิจัยในด้านอนาคตศึกษาเพื่อที่จะเตรียมรับมือกับสถานการณ์ในภายภาคหน้าได้ (Trakarnrung, Interview, 15 December 2021)

จากข้อมูลดังกล่าวทำให้ผู้วิจัยมีความสนใจที่จะทำการศึกษาวิจัยเชิงอนาคต (Futures Research) อันเป็นศาสตร์ที่นำด้วยการศึกษาแนวโน้มถึงความเป็นไปได้ที่จะเกิดขึ้นทั้งแนวโน้มที่พึงประสงค์ และแนวโน้มที่ไม่พึงประสงค์ (Poolpataracheewin, 2008) ซึ่งเริ่มได้รับความนิยมมากขึ้นไม่ว่าจะเป็นการศึกษาพยากรณ์อนาคตหรือการสร้างฉากทัศน์เพื่อเป็นทางเลือกในประเด็นต่างๆ ซึ่งยังไม่พบงานวิจัยเชิงอนาคตด้านนาฏศิลป์ศึกษาที่ทำการทำนายอย่างครอบคลุมประเด็นองค์ประกอบทางการศึกษาและหลักสูตรที่ได้กล่าวถึงข้างต้น ผู้วิจัยจึงจะทำการศึกษานาฏศิลป์ศึกษาหลักสูตรนาฏศิลป์ไทยศึกษาซึ่งจะเป็นการวิเคราะห์แนวโน้มหลักสูตรที่จะเป็นไปในอีก 10 ข้างหน้า และนำเสนอแนวทางการพัฒนาหลักสูตรนาฏศิลป์ไทยศึกษาโดยมุ่งหมายให้ผลจากการศึกษาในการวิจัยครั้งนี้เป็นประโยชน์ต่อสถาบันระดับอุดมศึกษาที่มีหลักสูตรนาฏศิลป์ศึกษา สามารถนำเป็นข้อมูลที่ผู้บริหารและอาจารย์นาฏศิลป์ไทยในระดับอุดมศึกษาใช้เพื่อเตรียมตัวสำหรับการตัดสินใจและวางแผนรับมือได้อย่างสอดคล้องกับบริบทของประเทศได้ต่อไป

วัตถุประสงค์ (Objectives)

เพื่อวิเคราะห์และนำเสนอฉากทัศน์ของอนาคตภาพหลักสูตรนาฏศิลป์ไทยศึกษา

วิธีดำเนินการวิจัย (Methodology)

1. แหล่งข้อมูลที่ใช้ในการวิจัย ประกอบด้วย เอกสาร ตำรา และบุคคลที่มีความเกี่ยวข้องกับอนาคตภาพหลักสูตรและการเรียนการสอนนาฏศิลป์ไทยของประเทศไทย ซึ่งมีรายละเอียด ดังนี้

1.1 ด้านเอกสาร ประกอบด้วยเอกสาร งานวิจัย ตำรา บทความทางวิชาการ สิ่งพิมพ์ ทั้งชั้นต้นและชั้นรอง ที่ปรากฏในฐานข้อมูลหอสมุดแห่งชาติ หอจดหมายเหตุ วิทยานิพนธ์ E-Thesis, I-Thesis, วารสารที่ได้รับการตีพิมพ์เผยแพร่ในฐานข้อมูล TCI, ISI, และ Scopus ในประเด็นที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัยด้านอนาคตศาสตร์ หลักสูตร นาฏศิลป์ศึกษา และนาฏศิลป์ไทยศึกษา

1.2 ด้านบุคคล ผู้วิจัยทำการเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling) เพื่อให้ได้ผู้ให้ข้อมูลหลักที่มีคุณสมบัติสอดคล้องกับกรอบของการศึกษาวิจัย และผู้ให้ข้อมูลจะเป็นผู้ที่มีความเกี่ยวข้องในทุกมิติต่อการพัฒนาหลักสูตรนาฏศิลป์ไทยของประเทศไทย อันได้แก่ 1) ผู้บริหารระดับกระทรวง จำนวน 1 ท่าน 2) คณบดี/ผู้อำนวยการระดับคณะ จำนวน 13 ท่าน 3) อาจารย์นาฏศิลป์ศึกษา จำนวน 13 ท่าน 4) ผู้เรียนในหลักสูตรนาฏศิลป์ศึกษา จำนวน 13 ท่าน 5) ศิษย์เก่า จำนวน 13 ท่าน และ 6) ผู้ใช้บัณฑิต จำนวน 4 ท่าน โดยสำหรับผู้ที่อยู่ในสถาบันอุดมศึกษานั้นจะทำการเลือกบุคคลที่มาจากมหาวิทยาลัยทั้ง 4 เครือ สถาบัน ได้แก่ (1) ที่ประชุมอธิการบดีแห่งประเทศไทย (ทปอ.) (2) มหาวิทยาลัยราชภัฏ (มรภ.) (3) มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคล (มทร.) และ (4) สถาบันบัณฑิตพัฒนศิลป์ (สปศ.) เพื่อให้ได้ข้อมูลที่ครอบคลุมในทุกบริบทสถาบันการศึกษาที่มีการผลิตครูนาฏศิลป์ไทย

2. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ประกอบไปด้วย

2.1 เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บข้อมูลด้านเอกสาร ได้แก่ แบบวิเคราะห์เอกสาร (Documentary Analysis) เพื่อใช้ในการวิเคราะห์สาระ/เนื้อหาจากเอกสารที่เกี่ยวข้องโดยแบ่งเป็นประเด็นที่จะเก็บข้อมูลเพื่อศึกษาวิเคราะห์ในเนื้อหาที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัยในครั้งนี้

2.2 เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บข้อมูลด้านบุคคล ได้แก่

2.2.1 แบบสัมภาษณ์เชิงกึ่งโครงสร้าง (Semi-structured Interview) ในการเก็บข้อมูลโดยการสัมภาษณ์ ผู้วิจัยจะสร้างแบบสัมภาษณ์ที่สร้างขึ้นตามประเด็นที่สอดคล้องกับวัตถุประสงค์และกรอบแนวคิดการวิจัย (Chantavanich, 2018) โดยมุ่งถามในประเด็นที่เกี่ยวกับมุมมองและแนวโน้มความเป็นไปได้ที่อาจเกิดขึ้นในอนาคตกับหลักสูตรนาฏศิลป์ไทยศึกษา ทำการตรวจสอบคุณภาพของเครื่องมือโดยผู้ทรงคุณวุฒิจำนวน 3 ท่าน ซึ่งเชี่ยวชาญกันในแต่ละด้าน ดังนี้ 1) ผู้ทรงคุณวุฒิด้านนาฏศิลป์ไทยศึกษา 2) ผู้ทรงคุณวุฒิด้านการวิจัย และ 3) ผู้ทรงคุณวุฒิด้านอนาคตศาสตร์ โดยแบบสัมภาษณ์นี้จะใช้สำหรับ 1) ผู้บริหารระดับกระทรวง 2) คณบดี/ผู้อำนวยการระดับคณะ 3) อาจารย์นาฏศิลป์ศึกษา 4) ผู้เรียนในหลักสูตรนาฏศิลป์ศึกษา 5) ศิษย์เก่า และ 6) ผู้ใช้บัณฑิต

3. การเก็บรวบรวมข้อมูล

การเก็บรวบรวมข้อมูลในการศึกษาวิจัยในครั้งนี้นอกจากการวิเคราะห์เอกสารเพื่อเป็นฐานตั้งต้นในการสรุปประเด็นเนื้อหา ผู้วิจัยจะทำการสัมภาษณ์โดยใช้แบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้าง (Semi-structured Interview) โดยสัมภาษณ์ด้วยเทคนิค EFR ไม่มีการกำหนดรูปแบบการสัมภาษณ์ที่ตายตัวแต่จะใช้ประเด็นจากกรอบแนวคิดการวิจัยเป็นกรอบการสัมภาษณ์ (Interview Protocol) ซึ่งประเด็นคำถามจะประกอบด้วยแนวคิด/ทฤษฎีองค์ประกอบทางการศึกษาและหลักสูตร (Suttachitt, 2012) ในประเด็นองค์ประกอบของหลักสูตรที่มีแนวโน้มจะเกิดในอนาคตอีก 10 ปีข้างหน้า ดังนี้ 1) ผู้สอน (T) 2) ผู้เรียน (S) 3) เนื้อหา

(C) และ 4) การเรียนการสอน (X) โดยวิเคราะห์และนำเสนอตามทฤษฎีฉากทัศน์ (Futures Scenarios Construction) ของ Dator (1979) ได้แก่ 1) อนาคตภาพที่เติบโตอย่างต่อเนื่อง (Continuation) 2) อนาคตภาพที่ถูกจำกัดหรือควบคุม (Limits and Discipline) 3) อนาคตภาพที่ทรุดโทรมและล่มสลาย (Decline and Collapse) 4) อนาคตภาพที่มีการปรับเปลี่ยนสภาพ (Transformation) ทั้งนี้ ชุดข้อมูลที่ผู้วิจัยจะทำการศึกษานั้นจะอยู่ในขอบเขตช่วงเวลา 10 ปี ข้างหน้า (พ.ศ. 2575) อันเป็นช่วงที่นักอนาคตนิยมเรียกว่า Short Range Forecasting หรือ Short Range Planning ที่เป็นการวางแผนหรือการศึกษาอนาคตระยะสั้น ซึ่งช่วงเวลาดังกล่าวเหมาะสมต่อการศึกษาวิจัยในครั้งนี้และเป็นที่นิยมในหมู่นักการศึกษาคอนาคตภาพในศาสตร์ต่างๆ เนื่องจากเป็นช่วงเวลาที่มีการมองอนาคตภาพ มีความเป็นไปได้ค่อนข้างสูง (Mokkarunurak, 2011)

ผลการวิจัย (Results)

1. อนาคตภาพด้านผู้สอน

1) อนาคตภาพที่เติบโตอย่างต่อเนื่อง (Continuation)

ความพร้อมด้านกำลังคน

จากการเก็บข้อมูลพบว่าปัจจุบันหลักสูตรนาฏศิลป์ศึกษา ผู้บริหารทุกสถาบันการศึกษาและทุกเครือข่ายมหาวิทยาลัยมีนโยบายการสนับสนุน ผลักดัน ให้บุคลากรตำแหน่งอาจารย์นาฏศิลป์ศึกษาได้รับการศึกษาต่อในระดับดุษฎีบัณฑิตที่ตรงสาย ซึ่งปัจจุบันกำลังอยู่ระหว่างการส่งเสริมโดยให้การสนับสนุนทุนการศึกษาแก่บุคลากร ดังนั้นเมื่อบุคลากรเหล่านี้สำเร็จการศึกษาก็จะส่งผลให้หลักสูตรมีบุคลากรที่มีคุณวุฒิตตรงสายเพิ่มขึ้น สร้างความเข้มแข็งให้กับหลักสูตรนาฏศิลป์ศึกษาในภาพรวม ดังที่ผู้ให้ข้อมูลกล่าวไว้ว่า

“ที่หลักสูตรเราอาจารย์นาฏศิลป์ศึกษาในตอนนี้น้อยไม่ค่อยมีคนที่จะระดับปริญญาเอก ก็ทำให้เรารู้สึกว่าศักยภาพเราต่ำ คนเรียนเค้าก็คงรู้สึกกลัว ๆ เลยไม่ค่อยมาสมัครเรียน กำลังเร่งผลักดันให้อาจารย์ไปเรียนต่อปริญญาเอกกันอยู่ คิดว่าอนาคต 10 ปีข้างหน้าคงมีอาจารย์ที่มีคุณสมบัติครบทั้งวุฒิการศึกษามีตำแหน่งทางวิชาการ บางที่เราไม่ได้อยากยึดติดกับเรื่องนี้แต่สุดท้ายก็เป็นสิ่งที่จำเป็นเพราะเป็นเกณฑ์ของกระทรวงฯ มหาวิทยาลัยเราเห็นด้วยและสนับสนุนทุนการศึกษาค่าเทอมตลอดหลักสูตรให้กับอาจารย์ที่จะไปเรียนด้วย”

(Dean 7, Interview, 7 July 2022)

ผู้ให้ข้อมูลท่านอื่นกล่าวเสริมในประเด็นนี้ว่า “สถาบันเราได้รับทุนสนับสนุนวิจัยจากทั้งภายในและภายนอก ให้มีความสำคัญกับการสร้างอาจารย์ให้เป็นนักวิจัยรุ่นใหม่ เราจัดสรรให้งบประมาณเพิ่มขึ้นเพื่อเป็นการสนับสนุนให้อาจารย์ทำวิจัยซึ่งตอนนี้มีทุนให้ประมาณ 20,000-30,000 บาท ต่องานวิจัย” (Dean 12, Interview, 27 September 2022) “มหาวิทยาลัยและคณะให้การสนับสนุนอาจารย์เราอย่างมากให้มาหลายทุนทั้งทุนไปเรียนต่อ ทุนทำวิจัย ทุนทำบทความ เร่งให้ทำตำแหน่งทางวิชาการ...” (Lecturer 2, Interview, 5 October 2022) จากคำดังกล่าวสะท้อนให้เห็นถึงความสำคัญและความจำเป็นในการผลักดันบุคลากรให้มีความพร้อมทั้งศักยภาพและตรงตามเกณฑ์ดังที่ผู้บริหารกระทรวงได้กล่าวไว้ว่า “โดยทั่วไปอาจารย์มหาวิทยาลัยนอกจากจะต้องมีองค์ความรู้ทางวิชาการ ทักษะ จริยธรรม/จรรยาบรรณแล้วนั้น จะต้องเป็นไปตามมาตรฐานคุณวุฒิที่กำหนดไว้ด้วย” (Ministry executive 1, Interview, 23 June 2022)

สำหรับสถาบันการศึกษาในเครือข่ายบัณฑิตพัฒนศิลป์นอกจากจะมีการผลักดันบุคลากรในประเด็นดังกล่าวแล้ว ยังมีเสริมในเรื่องของการเร่งจัดระเบียบอัตราากำลังคนให้มีความชัดเจนและเป็นไปตามเกณฑ์มาตรฐานอุดมศึกษา ปัจจุบัน

สถาบันในเครือสศ.บางแห่งยังมีอาจารย์ไม่เพียงพอต่อการสอนในบางรายวิชาซึ่งกำลังอยู่ในระหว่างการเตรียมการและคาดการณ์ว่าจะลงตัวพร้อมสำหรับอนาคต ดังที่ผู้ให้ข้อมูลกล่าวว่า

“ภารกิจเร่งด่วนตอนนี้คือตั้งเป้าว่าจะมีอาจารย์ครบทุกรายวิชาในสถาบันเรา กำลังเร่งหาอัตราตำแหน่งซึ่งคาดว่าจะใน 10 ปี ข้างหน้าจะมีอาจารย์ครบทุกวิชา ตอนนี้อย่างไรก็ต้องเชิญอาจารย์จากสถาบันอื่นมาสอน เรายังไม่มีอาจารย์ที่สอนด้านนี้เฉพาะมาอยู่ประจำในสถาบันแต่ไม่ได้มีงานใจกำลังหาทางกันอยู่...”

(Dean 9, Interview, 21 September 2022)

ในประเด็นเดียวกันนี้ผู้ให้ข้อมูลในฐานะผู้บริหารในเครือสถาบันเดียวกันได้กล่าวเช่นกันว่า “ตอนนี้เราต้องพัฒนาเรื่องอัตรากำลังคนเนื่องจากตอนนี้เรายังใช้บุคลากรไขว้กันอยู่ บางท่านก็สอนทั้งระดับอุดมและพื้นฐานซึ่งคิดว่าเป็นจุดที่ต้องเร่งพัฒนาขยายอัตรารอบกำลังคน” (Dean 12, Interview, 27 September 2022) จากข้อความดังกล่าวสะท้อนให้เห็นว่าแม้สถาบันการศึกษาในเครือ สศ. ยังมีความไม่ลงตัวในด้านอัตรากำลังคนซึ่งมีทั้งการที่ผู้สอนมีภาระงานซ้ำซ้อนระหว่างการศึกษาขั้นพื้นฐานและระดับอุดมศึกษา และกรณีของรายวิชาด้านวิชาชีพครูที่ยังไม่มีบุคลากรประจำตำแหน่ง อย่างไรก็ตามทางผู้บริหารไม่นิ่งนอนใจและกำลังอยู่ระหว่างการดำเนินการและคาดการณ์ว่าจะคลี่คลายและลงตัวในที่สุดซึ่งจะเป็นผลดีต่อผู้เรียนนาฏศิลป์ของสถาบันในเครือ สศ. ในภายภาคหน้าต่อไป

2) อนาคตภาพที่ถูกจำกัดหรือควบคุม (Limits and Discipline)

สำหรับอนาคตภาพด้านผู้สอนที่ผู้วิจัยวิเคราะห์จากผลการเก็บข้อมูลภาคสนามว่าผู้สอนมีแนวโน้มที่จะถูกจำกัดหรือควบคุม (Limits and Discipline) คือ การถูกจำกัดหรือควบคุมด้านกำลังคน แม้ว่าฉากทัศน์นี้ในด้านการเติบโตอย่างต่อเนื่องจะกล่าวถึงการเติบโตในด้านกำลังคน อย่างไรก็ตามพบว่ามีแนวโน้มที่จะทำให้เกิดข้อจำกัดในด้านนี้เช่นกัน ด้วยเหตุผลหลักสำคัญ คือ จำนวนผู้เรียนด้านนาฏศิลป์ที่มีแนวโน้มจะลดลงอย่างต่อเนื่องอย่างรุนแรงในอนาคตซึ่งจะส่งผลกระทบต่อผู้สอนทันที ซึ่งสถาบันการศึกษาที่มีแนวโน้มได้รับผลกระทบในประเด็นนี้ใน 10 ปี ข้างหน้า คือ สถาบันในเครือมหาวิทยาลัยราชภัฏ (มรภ.) สถาบันในเครือเทคโนโลยีราชมงคล (มทร.) และสถาบันในเครือสถาบันบัณฑิตพัฒนศิลป์ (สพศ.) ดังที่ผู้ให้ข้อมูลกล่าวสะท้อนถึงแนวโน้มนี้ว่า

“ที่ราชภัฏเราผู้เรียนลดลงมาก ปีก่อนหน้านี้น้อย ๆ ลดลงแต่ปีนี้น้อยลงอย่างหนัก อย่างปีนี้เราตั้งเป้ารับเด็ก 60 คนแต่เข้ามาสมัคร 27 คน ก็ตกใจอย่างมาก แต่ก็เข้าใจนะว่าประชากรเราลดลงการเกิดน้อย และทางเลือกของคนรุ่นใหม่ก็หลากหลายมากขึ้น ฉะนั้นอนาคตผู้เรียนนาฏศิลป์ศึกษาก็คงหายไปเยอะเหมือนกันซึ่งก็จะกระทบถึงอาจารย์เหมือนกัน”

(Dean 5, Interview, 25 July 2022)

“ที่เราจำนวนผู้เรียนลดลง มาสมัครเรียนน้อยลง มองว่าถ้าเป็นแบบนี้อนาคตวันข้างหน้ากระทบแน่นอน ถ้าให้มองไปถึง 10 ปีข้างหน้าอาจไม่มีผู้เรียน เป็นเรื่องที่น่ากังวลอยู่เพราะจะกระทบต่ออาจารย์ด้วยเช่นกัน”

(Dean 6, Interview, 21 July 2022)

3) อนาคตภาพที่ทรุดโทรมและล่มสลาย (Decline and Collapse)

สำหรับภาพอนาคตที่ทรุดโทรมและล่มสลายด้านผู้สอนหรืออาจารย์นาฏศิลป์ไทยศึกษานั้นจะเกิดขึ้นก็ต่อเมื่อจำนวนผู้เรียนลดลงถึงขีดสุดจนถึงขั้นหลักสูตรไม่สามารถเปิดสอนได้ ซึ่งจะกระทบโดยตรงถึงความมั่นคงของผู้สอนที่ถูกลด

บทบาทในสถาบันอุดมศึกษาลง อย่างไรก็ตามพบว่าผู้บริหารในทุกสถาบันได้มองถึงความสำคัญและหาทางรับมือกับประเด็นดังกล่าวไว้บ้างแล้วโดยการที่ต้องทำการปรับเปลี่ยนภารกิจของอาจารย์ซึ่งจะนำเสนอในด้านต่อไปนี้

4) อนาคตภาพที่มีการปรับเปลี่ยนสภาพ (Transformation)

จากการเก็บข้อมูลภาคสนาม วิเคราะห์ข้อมูลร่วมกับกรอบแนวคิดของการวิจัย พบประเด็นอนาคตภาพด้านผู้สอนที่เห็นถึงแนวโน้มของการปรับเปลี่ยนสภาพ 2 ประเด็น ได้แก่

4.1) เป็นส่วนหนึ่งของการขับเคลื่อนเศรษฐกิจมหาวิทยาลัย

ประเด็นนี้สืบเนื่องมาจากแนวโน้มอัตราการลดลงอย่างต่อเนื่องของผู้เรียนนาฏศิลป์ศึกษาในอนาคต ซึ่งส่งผลให้มหาวิทยาลัย/สถาบันการศึกษา เผชิญกับภาวะด้านเศรษฐกิจ และกระทบต่อผู้สอนในด้านภาระงานที่อาจไม่เป็นไปตามเกณฑ์ที่กำหนดด้วยไม่มีภาระงานสอน อย่างไรก็ตามจากการสัมภาษณ์ผู้บริหารพบว่ามี การตื่นตัวและเตรียมแผนรองรับในสถานการณ์ดังกล่าวโดยผู้สอนต้องปรับตัวและปรับบทบาทให้เป็นส่วนหนึ่งของการขับเคลื่อนเศรษฐกิจมหาวิทยาลัย/หลักสูตร ด้วยการบริหารวิชาการและการทำงานวิจัยโดยขอรับการสนับสนุนจากแหล่งทุนภายนอกซึ่งอาจกลายเป็นงานหลักของอาจารย์ ดังที่ผู้ให้ข้อมูลได้กล่าวว่

“อนาคตถ้าผู้เรียนลดลงมากส่งผลให้อาจารย์ไม่มีคาบสอน ดังนั้นโอกาสการ Lay off จะมีสูงมาก ดังนั้นอาจารย์ต้องฝึกตัวเองให้เป็นนักวิจัยเพื่อหาทุนจากภายนอกซึ่งตรงนี้อาจารย์นาฏศิลป์ค่อนข้างน่าเป็นห่วง เพราะเน้นสายปฏิบัติกัน อาจารย์ต้องปรับตัวมาทำวิจัย บริหารวิชาการที่สามารถเพิ่มรายได้ให้สาขาและมหาวิทยาลัยได้นี้ก็จะเป็นทางรอดของหลักสูตรนาฏศิลป์ศึกษา ถ้าอาจารย์ทำสิ่งเหล่านี้ภาระงานมันจะอยู่ได้และมหาวิทยาลัยก็เกิดประโยชน์ด้วย ต้องเริ่มทำได้แล้วเพราะการจะไปบริหารวิชาการข้างนอกอันดับแรกต้องเริ่มให้คนรู้จักเราก่อนเพราะนั้นจะไปรอทำในอนาคตไม่ได้”

(Dean 6, Interview, 21 July 2022)

จากข้อความดังกล่าวสะท้อนให้เห็นถึงการเริ่มตั้งโจทย์ให้ผู้สอนเตรียมรับมือและปรับตัวหากยังต้องอยู่ในสถาบันการศึกษา จะเห็นได้ว่าการทำวิจัยและบริหารวิชาการเป็นช่องทางที่จะทำให้ผู้สอนสามารถได้รับค่าตอบแทนได้ อย่างไรก็ตาม สำหรับปรากฏการณ์นี้ผู้วิจัยพบว่าแนวโน้มจะเกิดกับสถาบันการศึกษาในเครือมหาวิทยาลัยราชภัฏ (มรภ.) และเครือมหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคล (มทร.) ในขณะที่มหาวิทยาลัยในเครือที่ประชุมอธิการบดีแห่งประเทศไทย (ทปอ.) และเครือสถาบันบัณฑิตพัฒนศิลป์ (สบศ.) ยังไม่มีแนวโน้มของภาพอนาคตด้านนี้ เนื่องจากเศรษฐกิจของสถาบันยังคงมีภาวะการเงินที่มั่นคง นอกจากรายรับที่ได้จากการสนับสนุนจากรัฐ และรายรับที่ได้รับจากค่าธรรมเนียมการศึกษาแล้วนั้น ยังสามารถมีรายรับที่ได้จากการบริหารทรัพยากรภายในอีกด้วย

4.2) เป็นผู้สอนที่เื้อต่อผู้เรียนทุกช่วงวัย

ผู้เรียนในอนาคตอาจมีความหลากหลายยิ่งขึ้นและไม่จำกัดเฉพาะช่วงวัยที่มาเรียน ด้วยปัจจุบันเทรนด์การศึกษาค่อนข้างเปิดกว้างและกำลังขับเคลื่อนให้ทุกช่วงวัยสามารถเข้าถึงการเรียนรู้ในศาสตร์ที่ตนมีความสนใจได้ ดังที่คณบดีได้กล่าวว่

“กระแสดอนนี้เท่าที่เห็นอาจารย์อีกหน่อยจะไม่ใช้แค่สอนจบแคในห้องเรียนหรือสอนแค่ผู้เรียนในวัยเดิมๆ ต้องไปบริการวิชาการลงพื้นที่กับชุมชนมากขึ้น อาจมีศูนย์เรียนรู้ในชุมชนที่อาจารย์จะไปมีส่วนร่วมในตรงนั้น ชาวบ้านและเด็กในชุมชนด้วยก็ได้จะรับความรู้ด้วย คิดว่าอนาคตน่าจะเป็นแบบนี้ตามที่เห็นเทรนด์การศึกษา”

(Dean 8, Interview, 19 July 2022)

2. อนาคตภาพด้านผู้เรียน

1) อนาคตภาพที่เติบโตอย่างต่อเนื่อง (Continuation)

1.1) มีทักษะการปรับตัว

ผู้เรียนยุคใหม่จะเติบโตในโลกที่เน้นความเร็ว และมีความใกล้ชิดกับสิ่งอำนวยความสะดวก เทคโนโลยีนวัตกรรมใหม่ๆ ดังนั้น จะมีทักษะด้านเทคโนโลยีในระดับที่ดีซึ่งเป็นสิ่งสำคัญในยุคสมัยใหม่ ผู้ให้ข้อมูลได้กล่าวในประเด็นนี้ว่า “วิชาที่จะสอนเทคโนโลยีสำหรับเด็กๆ นั้นไม่ค่อนำเป็นห่วงเพราะเด็กเค้าคล่องอยู่แล้ว วิชาคอมหรือเทคโนโลยีอะไรที่เค้าสอบผ่านเกณฑ์กันหมด เป็นส่วนหนึ่งของชีวิตเค้าไปแล้ว” (Dean 11, Interview, 27 September 2022) อีกท่านกล่าวเสริมว่า “จริงๆ นักศึกษาทุกวันนี้ ที่ได้คุยด้วยส่วนหนึ่งเค้ามองว่าอยากเรียนออนไลน์กันแล้ว ทั้งๆ ที่ในช่วงแรกเค้าอยากมาเรียนในห้องเรียน แต่เมื่อปรับตัวกับออนไลน์ได้แล้วเค้าพบว่าบางครั้งในบางรายวิชาไม่จำเป็นต้องมาเรียนที่มหาวิทยาลัยแล้ว เค้าสะดวกที่จะเรียนออนไลน์มากกว่าเพราะประหยัดค่าใช้จ่าย ประหยัดเวลาและสะดวกสบายกว่า สามารถทำอะไรไปพร้อมๆ กันได้ เค้าเริ่มอยู่กับมันได้แล้ว ถือว่าปรับตัวกันได้เร็วมาก และในอนาคตข้างหน้าเค้าจะเร็วกว่านี้อีก” (Lecturer 5, Interview, 12 October 2022) สำหรับทักษะการปรับตัวนี้ยังรวมไปถึงด้านความคิดที่เติบโตไปตามสภาพสังคม ปัจจุบันสังคมไทยให้ความสำคัญและตระหนักอย่างมากเรื่องสิทธิส่วนบุคคล การแสดงออกอย่างสร้างสรรค์ซึ่งผู้เรียนยุคใหม่จะมีความกล้าคิดกล้าแสดงออกมากขึ้นซึ่งอาจต่างจากผู้เรียนนาฏศิลป์ยุคเดิมที่ผ่านมา ซึ่งผู้บริหารและอาจารย์ส่วนใหญ่มองว่าเป็นสิ่งที่ดี

2) อนาคตภาพที่ถูกจำกัดหรือควบคุม (Limits and Discipline)

ด้วยความที่ผู้เรียนยุคใหม่นั้นมีความกล้าคิดกล้าแสดงออกและให้ความสำคัญต่อสิทธิส่วนบุคคลที่พึงมาเป็นอันดับแรก มีแนวคิดหัวสมัยใหม่ซึ่งก้าวทันต่อการเปลี่ยนแปลงของโลก อย่างไรก็ตามอาจมีข้อควรระวังบางประการที่อาจเกิดแนวโน้มความเสี่ยงให้ผู้เรียนเลือกเดินในเส้นทางที่สวนทางกับภาพลักษณ์ของนาฏศิลป์ศึกษาและอาจกระทบต่อการใช้ชีวิตในอนาคตได้ แม้ว่าจะไม่เกี่ยวข้องกับบทเรียนหรือเนื้อหาในการเรียนการสอนโดยตรงแต่ก็เป็นประเด็นที่ไม่ควรมองข้าม ตามที่ผู้ให้ข้อมูลกล่าวว่า “ผู้เรียนในอนาคตจะไม่สนใจเรื่องปัญญาแต่จะสนใจเรื่องเงิน เงินจะหายากมากขึ้นและเค้าจะหาทางหาเงิน เค้าพร้อมจะเรียนรู้ตลอดเวลาเพื่อให้ได้งานใหม่ๆ ตอบโจทย์ตัวเองได้ และอาชีพใหม่ๆ จะเกิดขึ้น รวมถึงบางอาชีพที่ปีๆ กันทำอยู่ก็จะเปิดเผยเด็กสมัยใหม่มีความกล้ากันมากขึ้นและมีความถือสิทธิ์ตัวเองมากขึ้น” (Dean 2, Interview, 25 July 2022) อีกท่านได้กล่าวว่า “เด็กรุ่นใหม่ทุกวันนี้คิดไม่เหมือนรุ่นก่อนๆ และเค้าได้รับโอกาสมากในการเป็นผู้เลือก ในการสร้างเงื่อนไข คิดเร็ว และตัดสินใจเร็ว กล้าคิดกล้าแสดงออก” (Dean 12, Interview, 27 September 2022) ซึ่งโดยพื้นฐานผู้เรียนด้านนาฏศิลป์บางส่วนนั้นไม่ได้มีความพร้อมด้านทุนทรัพย์ ประกอบกับปัจจุบันสังคมขับเคลื่อนในประเด็นของการให้ความสำคัญกับสิทธิส่วนบุคคล รวมถึงผลักดันให้อาชีพที่เกี่ยวข้องกับเรื่องทางเพศเป็นสิ่งที่ถูกต้องตามกฎหมาย ประเด็นนี้ผู้วิจัยวิเคราะห์และเห็นว่าแนวโน้มที่อาจเกิดขึ้นได้ต่ออนาคตของผู้เรียนนาฏศิลป์ศึกษาซึ่งในอนาคตหากเกิดการปลดล็อกกฎหมายเพื่อเอื้อต่อการหารายได้โดยมีเรื่องเพศเป็นปัจจัย นับว่าเป็นประเด็นที่มีความละเอียดอ่อนและอยู่กึ่งกลางระหว่างด้านสิทธิเสรีภาพส่วนบุคคล และอีกด้านหนึ่งคือการเดินในสายวิชาชีพครูนาฏศิลป์

3) อนาคตภาพที่ทรุดโทรมและล่มสลาย (Decline and Collapse)

ผู้เรียนในอนาคตจะมีความสนใจในวิชาวิทยาศาสต์ลดลง ประเด็นด้านนี้ส่วนใหญ่ได้รับข้อมูลจากศิษย์เก่าที่ปัจจุบันเป็นครูนาฏศิลป์ในโรงเรียน และผู้เรียนปัจจุบันในนาฏศิลป์ศึกษาที่กำลังอยู่ในช่วงฝึกประสบการณ์วิชาชีพ ต่างสะท้อนความคิดเห็นไปในทิศทางเดียวกันว่าผู้เรียนในอนาคตมีแนวโน้มที่จะสนใจในรายวิชานาฏศิลป์น้อยลง เด็กรุ่นใหม่มองว่าเป็นเรื่องไกลตัวและเข้าใจได้ยาก ส่วนผู้เรียนที่จะเลือกศึกษาต่อในสายนาฏศิลป์ศึกษาโดยตรงก็เริ่มมีความกังวลถึงความมั่นคงในการประกอบอาชีพครูในอนาคต ต่างสะท้อนความคิดเห็นไปในทิศทางเดียวกันว่าอาชีพครูนาฏศิลป์เป็นอาชีพที่ยากทำแต่เรียนจบมาอาจไม่มีงานรองรับ เห็นได้จากการที่เปิดอัตราสอบครูผู้ช่วยที่จำนวนการรับนั้นไม่สอดคล้องกับจำนวนทรัพยากรบัณฑิตที่ล้นตลาด จึงเริ่มหันไปสนใจการทำอาชีพอื่นมากขึ้น

4) อนาคตภาพที่มีการปรับเปลี่ยนสภาพ (Transformation)

ผู้เรียนในอนาคตจะมีหลากหลายช่วงวัยตั้งแต่วัยเด็กไปจนถึงวัยสูงอายุเป็นยุคแห่งการเรียนรู้ตลอดชีวิต (Life Long Learning) ซึ่งการเข้าเรียนในมหาวิทยาลัยอาจไม่จำกัดช่วงอายุผู้เรียน

3. อนาคตภาพด้านเนื้อหา

จากการเก็บข้อมูลพบว่าผู้ให้ข้อมูลในทุกระดับตั้งแต่ผู้บริหารไปจนถึงผู้เรียนตื่นตัวและพร้อมที่จะรับการเปลี่ยนแปลงในอนาคต ดังนั้น เนื้อหาการเรียนการสอนนั้นย่อมปรับเปลี่ยนไปตามยุคสมัย ในส่วนวิชาด้านทักษะปฏิบัตินอกจากจะให้ความสำคัญด้านการอนุรักษ์แล้วนั้น ยังให้ความสำคัญกับการสร้างสรรค์งานนาฏศิลป์ที่มีบทบาทในการลงไปพัฒนาชุมชนอีกด้วย โดยเฉพาะกลุ่มมหาวิทยาลัยในเครือที่ประชุมอธิการบดีแห่งประเทศไทยและกลุ่มมหาวิทยาลัยราชภัฏที่อยู่ในกลุ่มพัฒนาชุมชนและท้องถิ่น ให้ความสำคัญกับการปลูกฝังและพาผู้เรียนไปลงพื้นที่เพื่อเก็บข้อมูลในชุมชน ศึกษาวิถีชีวิต และนำกลับมาสร้างสรรค์ผลงานที่สามารถเป็นประโยชน์ต่อแนวคิดในการพัฒนาชุมชนนั้นๆ ได้ ซึ่งเป็นจุดเด่นที่แต่ละสถาบันยังคงพัฒนาอย่างต่อเนื่อง

สำหรับเนื้อหาที่อาจไม่อยู่ในหลักสูตรในอนาคตนั้นผู้สอนและผู้เรียนสะท้อนความคิดเห็นว่าบางรายวิชานั้นมีเนื้อหาซ้ำซ้อนกันซึ่งส่วนใหญ่จะเกิดขึ้นในรายวิชาที่เกี่ยวข้องกับวิชาชีพครูที่ว่าด้วยการทำแผนการสอน กลวิธีการสอน ซึ่งผู้เรียนได้เรียนทั้งในสาขาและส่วนกลางคณะ ผู้เรียนสะท้อนว่าอยากให้มีการกำหนดเนื้อหาให้ชัดเจน อย่างไรก็ตามผู้วิจัยวิเคราะห์ว่าปัญหานี้จะคลี่คลายลงและจะลงตัวในอนาคตด้วยปัจจุบันสถาบันอุดมศึกษาทั่วประเทศไทยกำลังอยู่ในช่วงปรับและ การออกแบบหลักสูตรแบบเน้นผลลัพธ์ (Outcome-Based Education: OBE) ซึ่งจะมีเป้าหมายในการกำหนดการเรียนรู้ในแต่ละชั้นปีมากยิ่งขึ้น สำหรับรายวิชาที่ไม่ตอบโจทย์สมรรถนะและทักษะในอนาคต ผู้สอนและผู้เรียนสะท้อนตรงกันว่าเป็นเนื้อหาที่เกี่ยวกับสื่อการสอนที่ยังคงเป็นรูปแบบเดิม อีกทั้งวิชาด้านจิตวิทยาการเรียนรู้นั้นอาจต้องปรับเปลี่ยนไปเนื่องจากทฤษฎีเดิมนั้นอาจใช้ไม่ได้ในอนาคตด้วยผู้เรียนในอนาคตนั้นมีความแตกต่างจากผู้เรียนในยุคเดิมที่ผ่านมา ทั้งด้านแนวคิดและพฤติกรรม

4. อนาคตภาพด้านบริบท

จากการเก็บข้อมูลในประเด็นนี้พบว่าสถาบันการศึกษาหลายแห่งกำลังจะเผชิญกับภาวะปัญหาเศรษฐกิจซึ่งส่งผลกระทบต่อการบริหารจัดการทรัพยากรหลักสูตรรวมถึงหลักสูตรนาฏศิลป์ศึกษาเช่นกันซึ่งมีแนวโน้มได้รับผลกระทบรุนแรงจนถึงขั้นปิดหลักสูตร ดังที่ผู้บริหารได้สะท้อน ดังนี้

“สถานการณ์การเงินมหาวิทยาลัยและคณะตอนนี้แย่มาก รายได้ลดลง รายจ่ายเพิ่มขึ้น ตอนแรกงบประมาณการอยู่ที่ 8000/คน/ปี ตอนนี้เหลือ 2800/คน ก็ลดลงเยอะแล้วอีกหน่อยรายรับเราน้อยลงจะเหลือขนาดไหน พยายามคุยกันกับอาจารย์หลายท่านเหมือนกันว่าถ้านักศึกษาลดลง ยิ่งไงก็กระทบกับอาจารย์แน่ๆ ในฐานะผู้บริหารก็มองว่าค่าใช้จ่ายเราเพิ่มขึ้นทุกปี อาจารย์มีตำแหน่งสูงขึ้นเราก็ต้องจ่ายเงินประจำตำแหน่ง ในขณะที่รายได้เราลดลง แต่รายจ่ายเราเพิ่มขึ้น ในอนาคตผู้บริหารต้องเจอโจทย์หนักนี้”

(Dean 5, Interview, 25 July 2022)

จากคำสัมภาษณ์จะเห็นได้ถึงปัญหาที่อาจเกิดขึ้นในอนาคตซึ่งเป็นเรื่องที่หลีกเลี่ยงได้ยาก อย่างไรก็ตาม ผู้วิจัยวิเคราะห์ว่าสัญญาณแนวโน้มด้านบริบทที่ทรุดโทรมและล่มสลาย (Decline and Collapse) นี้ไม่ได้เกิดจากความบกพร่องหรือเกิดจากฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งเป็นต้นเหตุ หากแต่เป็นปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นตามความเปลี่ยนแปลงของสภาพสังคมที่ดำเนินไปตามกระแสโลกาภิวัตน์ ซึ่งยากต่อการควบคุม นอกจากนี้ หลักสูตรในอนาคตมีแนวโน้มที่จะไม่จำกัดเฉพาะผู้เรียนในห้องเรียนเท่านั้น อีกทั้งการกำหนดระยะเวลาของการเรียนในหลักสูตรอาจเปลี่ยนแปลงไป และอีกประเด็นที่มีความน่าสนใจและส่งผลต่ออุดมศึกษาในอนาคตคือการจัดทำหลักสูตร Sandbox ซึ่งขณะนี้ยังอยู่ระหว่างการพัฒนา “หลักสูตร Sandbox นั้นปลดล็อกมาตรฐานหลักสูตรทุกอย่าง อนาคตถ้าลงตัวก็คงได้เห็นหลักสูตรนาฏศิลป์ในรูปแบบ Sandbox เกิดขึ้น” ผู้บริหารระดับกระทรวง กล่าวไว้จากการเก็บข้อมูลพบว่าผู้บริหารระดับคณะบางสถาบันยังกังวลในการจัดทำหลักสูตรนาฏศิลป์ Sandbox เนื่องจากสายนาฏศิลป์ศึกษานั้นผูกด้วยเงื่อนไขเกณฑ์ของครูสภาในการรองรับวิชาชีพครูให้กับบัณฑิต ดังนั้นจึงอาจใช้ระยะเวลาในการปรับตัวหรือคลี่คลายในบางประเด็นหากบางสถาบันมีความสนใจจะทำหลักสูตรขึ้น จากการวิเคราะห์ข้อมูลด้านบริบทนี้จะเห็นว่าในอนาคตมีแนวโน้มเกิดความเปลี่ยนแปลงหลายด้านทั้งด้านที่พึงประสงค์และด้านที่ไม่พึงประสงค์ อย่างไรก็ตามถือเป็นความท้าทายของอุดมศึกษายุคใหม่และบุคลากรทางนาฏศิลป์ที่ต้องปรับตัวเพื่อคงไว้ซึ่งองค์ความรู้ด้านนาฏศิลป์ศึกษาต่อไป

อภิปรายผล (Discussions)

1. ในขณะที่ผู้บริหารทั้งในระดับกระทรวงและระดับคณะกำลังเร่งพัฒนาศักยภาพรอบด้านเพื่อเตรียมพร้อมเข้าสู่การศึกษายุคดิจิทัล มีการผลักดันให้นำเทคโนโลยีมาปรับใช้กับการเรียนการสอนนาฏศิลป์ศึกษาและคาดการณ์ว่าจะพัฒนาไปถึงขั้นที่ผู้เรียนนาฏศิลป์ในอนาคตสามารถเรียนที่ไหนก็ได้หากมีเทคโนโลยีโลกเสมือนด้านนาฏศิลป์เกิดขึ้น ซึ่งถือเป็นการเติบโตที่ก้าวกระโดดและเป็นไปตามกระแสโลกาภิวัตน์ อย่างไรก็ตาม ในขณะที่กลุ่มนักศึกษากำลังมุ่งหน้าเพื่อผลักดันในประเด็นดังกล่าว จากการสัมภาษณ์กลุ่มผู้เรียนพบว่า แม้ว่าผู้เรียนมีความสนใจและตื่นตัวกับการเรียนด้วยเทคโนโลยีก็ตาม แต่สิ่งที่ผู้เรียนยังคงโยเยหาและถือเป็นปัจจัยสำคัญที่สุดที่จะส่งผลต่อการเรียน “ผู้สอน” สะท้อนให้เห็นว่าแม้โลกจะเปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็วหรือกลุ่มผู้เรียนที่ผลัดกันเข้าสู่รุ่นใหม่อีกก็ตาม การศึกษาไม่ว่าจะยุคสมัยใดไม่สามารถผลักครูหรือผู้สอนให้ออกจากห้องเรียนได้โดยเฉพาะศาสตร์ทางด้านนาฏศิลป์ศึกษาที่ปรัชญาพื้นฐานมาจากการเคลื่อนไหวร่างกาย ดังนั้น ผู้สอนจะเป็นกลไกสำคัญและเป็นผู้วางรากฐานให้กับผู้เรียนซึ่งผู้วิจัยคิดว่าประเด็นนี้ยังคงเป็นความจริงที่ไม่เปลี่ยนแปลงไม่ว่าโลกจะเปลี่ยนไปในทิศทางใดก็ตาม อย่างไรก็ตามปฏิเสธไม่ได้ว่าการก้าวให้ทันต่อโลกการศึกษาในอนาคตนั้นก็เป็นสิ่งสำคัญยิ่งเช่นกัน ดังนั้น ผู้วิจัยจึงยังคงเห็นด้วยกับการผลักดันให้มีการพัฒนาและนำเทคโนโลยีใหม่ๆ มาใช้ในการเรียนการสอน หากแต่ควรเป็น เครื่องมือเสริมหลังจากที่ผู้เรียนได้รับการวางรากฐานจากผู้สอนเป็นที่เรียบร้อยแล้ว

2. โดยปกติกระบวนการเก็บข้อมูลของการวิจัยอนาคตภาพนั้นจะมุ่งเน้นเก็บข้อมูลจากผู้ทรงคุณวุฒิ ผู้เชี่ยวชาญในศาสตร์สาขานั้นๆ โดยเฉพาะ ด้วยปรัชญาดั้งเดิมของศาสตร์มาจากสายธุรกิจที่ต้องคาดการณ์เพื่อพัฒนายุทธศาสตร์ทางธุรกิจให้

เกิดผลประโยชน์สูงสุดต่อเศรษฐกิจองค์กร ดังนั้น จึงอาศัยเฉพาะมุมมองของผู้เชี่ยวชาญ/ผู้ประกอบการในการคาดการณ์แนวโน้มภาพอนาคตที่จะเกิดขึ้น และผลจากการศึกษาวิจัยประเภทอนาคตศาสตร์นี้จะเป็นฐานข้อมูลในการนำเสนอโยบายต่อผู้บริหาร แต่ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ของผู้วิจัยไม่ได้ทำการเก็บข้อมูลเฉพาะผู้เชี่ยวชาญด้านนาฏศิลป์เท่านั้น แต่เลือกที่จะเก็บข้อมูลกับผู้เรียนด้วยเพราะผู้วิจัยเชื่อว่าการพัฒนาหลักสูตรหรือการจะกระทำสิ่งใดในการศึกษาล้วนส่งผลกระทบต่อผู้เรียนโดยตรงดังนั้นการรับฟังเสียงของคนกลุ่มนี้จึงมีความสำคัญอย่างยิ่งต่อวงการการศึกษา และงานวิจัยอนาคตภาพด้านการศึกษาต่างจากงานวิจัยเชิงธุรกิจที่มุ่งเน้นผลประโยชน์หรือกำไรขององค์กร แต่การศึกษานี้มุ่งพัฒนาเพื่อให้เกิดประโยชน์ต่อส่วนรวมซึ่งต้องให้ความสำคัญกับทุกองค์ประกอบทางการศึกษาอย่างเท่าเทียม ได้แก่ ผู้สอน (T) ผู้เรียน (S) เนื้อหา (C) และบริบท (X) (Suttachitt, 2012) ด้วยเหตุดังกล่าวจึงเป็นที่มาของการทำให้การวิจัยอนาคตภาพครั้งนี้เก็บข้อมูลต่างจากงานวิจัยในลักษณะเดียวกันแบบที่ผ่านมา

3. ในการศึกษางานวิจัยด้านอนาคตภาพหรืออนาคตศาสตร์นั้นสามารถศึกษาทำนายได้หลายช่วงเวลาตั้งแต่ระยะ 5 ปี 10 ปี 20 ปี หรือมากกว่านั้นย่อมได้ ซึ่งสำหรับการวิจัยในครั้งนี้ผู้วิจัยได้เลือกช่วงเวลาที่ทำศึกษาทำนายในระยะ 10 ปี เพราะเห็นว่ามีความเป็นไปได้ที่ภาพฉากทัศน์จะมีความน่าเชื่อถือและมีแนวโน้มเกิดขึ้นจริง ตลอดระยะเวลาการศึกษาตั้งแต่ต้นจนกระทั่งวิเคราะห์สรุปข้อมูล พบว่า ฉากทัศน์ในอนาคตบางประการได้เกิดขึ้นแล้วและอีกหลายด้านที่มีแนวโน้มจะเกิดขึ้นอย่างรวดเร็วในระยะ 10 ปีนี้ เช่น หลักสูตรแซนด์บ็อกซ์ (Sandbox) ที่ปัจจุบันกำลังเป็นจุดเริ่มต้นของการจัดการศึกษาที่แตกต่างไปจากมาตรฐานอุดมศึกษา หลักสูตรแบบเดิมอาจไม่สามารถใช้ได้กับผู้เรียนในอนาคตอีกต่อไปดังนั้นบุคลากรทางการศึกษาในทุกศาสตร์ต้องตื่นตัวและพร้อมตั้งรับการเปลี่ยนแปลงซึ่งรวมถึงสายนาฏศิลป์ไทยศึกษาเช่นกัน จะเห็นได้ว่าภาพฉากทัศน์ได้ทยอยก่อตัวมีความชัดเจนยิ่งขึ้นและมีแนวโน้มเกิดขึ้นได้จริง งานนี้ได้ช่วยเน้นย้ำว่าการศึกษานาฏศิลป์ในระยะเวลา 10 ปีเป็นช่วงที่กำลังเหมาะสม สอดคล้องกับที่ ดวงภา มกรานุรักษ์ ได้ศึกษาและสรุปถึงการวิจัยอนาคตว่า ระยะ 10 ปีนั้น เป็นช่วงที่นักอนาคตศาสตร์นิยม เรียกว่า Short Range Forecasting หรือ Short Range Planning ที่เป็นการวางแผนหรือการศึกษานาฏศิลป์ระยะสั้นเป็นที่นิยมในหมู่นักการศึกษานาฏศิลป์ในศาสตร์ต่างๆ เนื่องจากเป็นช่วงเวลาที่การมองอนาคตภาพมีความเป็นไปได้สูง (Mokkaranurak, 2011)

ข้อเสนอแนะ (Recommendations)

1. สำหรับในการศึกษาวิจัยในครั้งนี้มุ่งศึกษานาฏศิลป์หลักสูตรนาฏศิลป์ไทยศึกษาประเทศไทยที่เมื่อกล่าวถึงกลุ่มผู้เรียนหรือผลผลิตของหลักสูตรนี้จะมุ่งเน้นในมิติของการสำเร็จการศึกษาเพื่อเข้าสู่การเป็นครูนาฏศิลป์ในบริบทของการศึกษาในระบบการศึกษาขั้นพื้นฐานเนื่องจากเป็นกลุ่มผลผลิตหลักของหลักสูตรที่คาดหวังให้บัณฑิตประสบความสำเร็จในด้านสอบบรรจุครูนาฏศิลป์ อย่างไรก็ตาม ด้วยความเปลี่ยนแปลงของสถานการณ์ที่อาจกระทบถึงตลาดแรงงานที่ระบบการศึกษาขั้นพื้นฐานไม่สามารถรองรับอัตรากำลังคนได้อย่างทั่วถึง ดังนั้นจึงควรศึกษาเก็บข้อมูลเพื่อเตรียมการเพิ่มเติมในมิติของการผลิตครูนาฏศิลป์สู่บริบทการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยเพื่อเป็นการรองรับและสร้างความเชื่อมั่นให้กับหลักสูตรนาฏศิลป์ศึกษาทั่วประเทศว่าผู้เรียนจะยังคงมีงานรองรับที่ตรงสายและยังคงศักดิ์และศรีของความเป็นครูนาฏศิลป์ไทยอย่างเท่าเทียมกันไม่ว่าจะอยู่ในระบบการศึกษาในรูปแบบใดก็ตามเพราะเจตนารมณ์ของหลักสูตรนาฏศิลป์ศึกษาคือการผลิตครูนาฏศิลป์ไทย

2. การศึกษาวิจัยครั้งนี้มุ่งศึกษาในขอบเขตของระดับอุดมศึกษาเพื่อเป็นการตั้งรับและป้องกันความเสี่ยงที่อาจเกิดขึ้นกับหลักสูตรนาฏศิลป์ศึกษาในอนาคต อย่างไรก็ตาม เห็นควรว่าการศึกษาวิจัยในครั้งต่อไปควรทำในประเด็นเดิมแต่เปลี่ยนกลุ่มการศึกษาระดับอุดมศึกษา เป็นการศึกษาขั้นพื้นฐาน เพราะถือเป็นอีกกลุ่มใหญ่สำคัญที่เป็นทั้งผู้รับผลผลิตจากหลักสูตรนาฏศิลป์ศึกษา และเป็นอนาคตของผู้ที่จะตัดสินใจเรียนนาฏศิลป์ศึกษาในระดับอุดมศึกษา ดังนั้นหากมีการศึกษาวิจัยในระดับการศึกษาขั้นพื้นฐานด้วยจะเป็นผลต่ออย่างยิ่งต่อวงวิชาการนาฏศิลป์ศึกษาที่จะมีงานวิจัยด้านอนาคตภาพคู่ขนานกันทั้งระดับการศึกษาขั้นพื้นฐานไปจนถึงระดับอุดมศึกษา

3. ผลจากการศึกษาวิจัยครั้งนี้ที่ผู้วิจัยทำการเก็บข้อมูลจากการสัมภาษณ์ผู้บริหารระดับกระทรวง ผู้บริหารระดับคณะ (คณบดี/ผู้อำนวยการ) อาจารย์นาฏศิลป์ศึกษา ผู้เรียนปัจจุบัน ศิษย์เก่า ผู้ใช้บัณฑิต โดยทำการเก็บข้อมูลจากสถาบันทั้ง 4 กลุ่ม ได้แก่ 1) มหาวิทยาลัยในเครือที่ประชุมอธิการบดีแห่งประเทศไทย (ทปอ.) 2) กลุ่มมหาวิทยาลัยราชภัฏ 3) กลุ่มมหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคล (มทร.) และ 4) กลุ่มสถาบันบัณฑิตพัฒนศิลป์ (สบศ.) อย่างไรก็ตาม ในการทำวิจัยครั้งต่อไปในอนาคตในกรณี ที่ผู้วิจัยมีความสนใจหรือมีความจำเป็นต้องพัฒนาหลักสูตรเร่งด่วนในหลักสูตรนาฏศิลป์ศึกษาตามกลุ่มสถาบันที่ตนสังกัด อาจศึกษาวิจัยโดยแยกทำสถาบันเฉพาะกลุ่มตามที่ตนสนใจซึ่งสามารถใช้งานวิจัยเล่มนี้เป็นฐานข้อมูลได้

4. ตลอดการเก็บข้อมูลภาคสนามจากการสัมภาษณ์ในการทำวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยมีประเด็นที่น่าสนใจซึ่งได้รับจากผู้บริหาร ระดับคณะและอาจารย์รวมถึงผู้เรียนนาฏศิลป์ศึกษาเช่นกัน โดยมีข้อสังเกตว่าหลายท่านจะมีการตั้งโจทย์และยังคงพยายาม หาคำตอบให้กับตนเองและองค์กร รวมถึงสังคมในประเด็นด้านความสำคัญของการเรียนนาฏศิลป์ ซึ่งที่ผ่านมายังไม่พบงานวิจัย ด้านนาฏศิลป์ศึกษาที่ตอบคำถามในประเด็นดังกล่าวอย่างเป็นรูปแบบของงานวิชาการ สำหรับผู้วิจัยที่เชื่อมั่นในคุณค่าของศาสตร์ ด้านนาฏศิลป์ว่าควรดำรงอยู่ในสังคมและมีบทบาทในทุกกระบวนทางการศึกษาอย่างมั่นคงไม่เพียงเพราะเป็นการป้องกันวิชาชีพแต่เชื่อ ในพลังของศิลปะที่ส่งผลอย่างมหาศาลต่อการพัฒนามนุษย์ และเป็นสิ่งที่บุคลากรด้านนาฏศิลป์ทำอย่างต่อเนื่องเสมอมาตั้งแต่อดีต จนถึงปัจจุบันเพียงแต่อาจอยู่ในรูปแบบนามธรรมหรือเป็นสิ่งที่ยากต่อการอธิบายให้กับคนนอกวิชาชีพได้เข้าใจ ดังนั้น ผู้วิจัยจึงมีความสนใจและเห็นว่าควรมีการศึกษาวิจัยในประเด็นนี้อย่างจริงจังและถ่องแท้ความรู้เรียบเรียงให้เป็นงานวิจัยเชิงประจักษ์

References

- Amatayakul, P. (1986). *Appreciation music* (2nd ed.). Bangkok: Siam Samai.
- Chantavanich, S. (2018). *Qualitative research* (24th ed.). Bangkok: Chulalongkorn University Printing House.
- Colim, J, Marsh. (2009). *Key concept for understanding curriculum* (4th ed.). Publisher: Routledge.
- Dator, J. (2005). Universities without quality and quality without universities. *On the Horizon*, 13(4), 119-148.
- Kachinthorn, U. (2020). University adaptation to respond to the disruption era. Professor Chatchawan Osathanon Honorary speech, 51st Anniversary of the Royal Bestowal of Mahidol University's Name and 132st Anniversary of Mahidol University. Nakhon Pathom: Mahidol University
- Mokkaranurak, D. (2011). *The Scenario of vocational education in Thailand during the next decade (2011-2021)* (Doctor dissertation). Khon Kaen: Khon Kaen University.
- Ministry of Education. (2008). *Indicator and core learning material, Arts Department the Basic Education Core Curriculum B.E. 2551 (A.D. 2008)*. Bangkok: Office of the Basic Education Commission.
- Sabpasri, P., Saibunmi, S., & Chuppunnarat, Y. (2019). Enhancing elderly's well-being by using Lanna music activities: A case study of the elderly folk music club, San Khong Luang Community, Chiangrai Province. *Saint John's Journal*, 23(33), 224-239.
- Suttachitt, N. (2012). *Music education: Principles and materiality*. Bangkok: Chulalongkorn University Printing House.